

FERENC POSTMA

STUDENCI Z RZECZYPOSPOLITEJ WE FRYZYJSKIM
UNIWERSYTECIE WE FRANEKER

Krakkó, Collegium Columbinum, 2014.

Postma Ferenc, az amsterdami Vrije Universiteit nyugalmazott oktatójának, jeles kutatójának *Studenci z Rzeczypospolitej we fryzyjskim uniwersytecie we Franeker* című, lengyel nyelven megjelent kötete már első pillantásra igazi kuriózumnak tűnhet az olvasó számára. Külalakját tekintve egyáltalán nem nevezhető hagyományosnak, hiszen jobb sarka egyszerűen le van vágva, ami bár esztétikailag mindenképpen újdonságként hat, némiképp megnehezíti a kötet olvasását, ugyanis azt mindkét kézzel tartani kell ahhoz, hogy ne csukódjon be. A kötet a *Książki bez kantów* (Könyvek sarok nélkül) sorozatban a Collegium Columbinum kiadó gondozásában jelent meg 2014-ben Krakkóban. Ahogy azt a cím is jelzi, Postma Ferenc művének célja, hogy a *Rzeczypospolita*, az Első Lengyel Köztársaság területéről származó, s később a franekeri fríz egyetemen tanuló diákok névsorát olvasói elé tárja. A bevezetőt Waclaw Walecki, a krakkói Univerzitet Jagielloński egyetemi tanára írta, melyben felhívja az olvasók figyelmét arra, hogy a franekeri egyetemen tanuló diákok teljes listájához figyelembe kell venni azt az eljárást, amely szerint sokan nem egyszerűen lengyelnek (*Polonus*) vagy litvának (*Lithuanus*) vallották magukat, hanem szülőföldjüket neveztek meg, mint például Krakkót (*Cracoviensis Polonus*, *Cracovia-Polonus*) vagy Lublint (*Lublinensis Polonus*, *Lublino Polonus*).

A franekeri egyetem 1585-ös alapításától kezdve teljes jogú egyetemenként működött négy karral (filozófiai, orvosi, jogi és teológiai), és a protestantizmus védőbástyájaként fogadta a külföldről jött peregrinusokat is, hogy olyan értelmiségieket képezzenek, akik aztán illő módon hirdethetik a protestáns tanokat hazájukba visszatérve vagy más egyetemeken külföldön. Postma Ferenc művének összeállításához az 1968-ban Franekerben kiadott *Album Studiosorum Academiae Franekerensis* jelentette a forrást. A kötetben közli az 1613 és 1750 közötti időszakban a franekeri egyetemre járó diákok névsorát, akik a *Rzeczypospolita* területéről származtak, valamint akadémiai publikációik bibliográfiáját is. A kötet megjelenésének egyik indítékáról a szerző maga írja a kötet elején, hogy Vaclavas Biržiška 1987-ben megjelent, a 14–18. századi litván peregrinusokról szóló munkájában méltatlanul mellőzi a Franekerben tanult hallgatókat (11.).¹ Ezt a

¹ Vaclavas BIRŽIŠKA, *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIII a.*, redagavo ir papildė M. BIRŽIŠKA su A. ŠAPOKOS įvadu, Chicago, 1987; *Students from Lithuania in Foreign Universities during XIV–XVIII centuries*, Chicago, 1987, 37–173.

hiányosságot pótolja a jelen kiadvány szerzője, aki rendkívül alaposan lejegyzett adatokat tár olvasói elé. A fent említett időszakból Postma Ferenc 225 diákot azonosít a Rzeczypospolita területéről (13–28.), valamint 60 gdański diákot, akik itt akarták folytatni vagy befejezni megkezdett tanulmányaikat (169–172.). Azonban azt is feltárja az olvasók előtt, hogy a „nemzetiségi” megjelölések az *Albumban* elég csalókák, hiszen a legtöbb diák egyszerűen lengyelnek (*Polonus*) vallotta magát, míg viszonylag kevesen, csupán huszonöten iratkoztak be mint litvánok (ők név szerint említésre is kerülnek Postma Ferenc bevezetésében, ám azzal a kitételrel, hogy rajtuk kívül még lehetnek olyan tanulók, akik esetében feltételezhető a litván származás).

A könyv második fejezetében a diákok publikációinak jegyzékét találjuk, két csoportra osztva. Az első csoportba azok a *disputatiók* kerültek, melyeknek célja pusztán az volt, hogy a tanulók gyakorolhassák egy közönség, saját társaik, professzoraik előtt, hogyan tudják megvédeni saját tanaikat, hogy a vita során be tudják bizonyítani igazukat (*disputationes exercitii gratia*). Ezek a viták minden kar oktatási programjában benne voltak, hiszen minden tudományterületen fontosnak tartották a tanulók vitázó képességének fejlesztését. A disputákat mindig egy professzor vezette, és a kiindulópont általában az előadásokon korábban átvett anyag volt. Az kötetben tárgyalt időszakban Franekerben tanító professzorok között volt két lengyel származású is: Jan Makowski, aki 1615 és 1644 között, valamint Mikołaj Arnold, aki 1651 és 1680 között tanított Franekerben. Postma Ferenc listába szedte a különböző professzorok vezetése alatt zajlott *disputatiók*at, a *respondensek* nevét, az összegyűjtött *disputatiók* kiadását, valamint azt is, ha valamilyen *carmen* is elhangzott a vita során. További információkat is közöl, például a *disputatiók* jelenlegi lelőhelyét, valamint a *respondensek Album Studiorumban* megjelölt számát. Ez az alfejezet különösen érdekes lehet a magyar olvasó, illetve peregrinációkutató számára, hiszen számos helyen találkozhat az *Ungarus/Hungarus*, négyyszer az *Ungaro-Transylvanus/Transilvano-Ungarus*, valamint egyetlen esetben a *Debrecino Hungarus* megjelöléssel is. A kötetben 43 Franekerben tanult magyar diák neve szerepel, akik a lengyel köztársasági diákokkal együtt szintén részt vettek a különböző disputákon. A második csoportba, illetve egy külön alfejezetbe kerültek azok a *disputatiók*, melyeknek célja már nem pusztán a gyakorlás volt, hanem az egyetemi fokozat megszerzése (*disputationes pro gradu*). Postma Ferenc itt hét, a *Rzeczypospolita* területéről származó diákot jegyez fel az 1613 és 1750 közötti időszakból.

A kötet következő fejezete a *Miscellanea* címet viseli, és különböző alkalmi szövegek, versek (úgy mint *carmina laudatoria*, *carmina gratulatoria*, *carmina funebria*, *carmina lugubria*, *applausus gratulatorius*) bibliográfiai adatait teszi közzé. Meglepetésként érheti az olvasót (a kifejezés legpozitívabb értelmében), hogy ezek között is van magyar vonatkozású mű: egy magyar diák, a Szatmárnémetiből származó Némethi István 1654. február 12-i halála után írtak gyászverseket magyar, valamint más nemzetiségű tanulók latin és holland nyelven.

A kötet végén még számos mellékletet találunk, melyek különböző témákat érintenek. Külön egységként kezelhető az a két melléklet, melyet Postma Ferenc azok-

nak a diákoknak szentel, akik a franekeri egyetemen töltött éveik előtt vagy után Leidenben tanultak, illetve *disputatiók* is oda köthetők. A szerző két Franekerben íródott *panegyricus* szövegét és születési körülményeinek filológiai adatait is közli. Az egyik legérdekesebb mellékletben Postma Ferenc Jan Nemorecki, „*Polonus*” diák különös történetét meséli el, aki bár tudásával kiemelkedett társai közül a franekeri egyetemen, olyan sok, nagy értékű könyvet vásárolt, hogy ezzel tetemes adósságba verte magát. Az egyetem pedig adóssága miatt nem engedte haza tanulmányai végeztével, csak azzal a feltétellel, hogy írt egy zálogjegyet, amelynek teljes tartalmát megismerhetjük ebből a mellékletből. A kötet utolsó oldalain 19 illusztráció található, melyekhez azonban nem társít a szerző semmilyen magyarázatot, leírást, ami megnehezíti az olvasó tájékozódását, hiszen az illusztrációk némelyike nem a legjobb minőségű, a rajtuk szereplő írás pedig csak nehezen kivehető.

A kötet kiváló forrásként szolgálhat azon kutatók számára, akik peregrináció- vagy egyetemtörténettel foglalkoznak, hiszen számos hasznos, fontos, precíz és szintetizáló információt kínál. Ahogy azt Waclaw Walecki már a bevezetőben is megfogalmazza, segítségével vizsgálható az is, hogy melyek voltak az adott korszakban a franekeri fríz egyetemen a *disputatiók* leggyakoribb, legkedveltebb témái, hogyan változtak a különböző tendenciák az idő előrehaladtával. Nem csupán egyes esetekről, diákokról vagy professzorokról kaphatunk árnyaltabb képet Postma Ferenc munkája által, hanem levonhatunk általános, a korszak kultúráját érintő következtetéseket is, valamint a lengyel és litván diákok helyzetén túl a magyar peregrinusok tanulmányaiba, körülményeibe is bepillantást nyerhetünk.

Szőke Eszter